

Udvachelyszéki
Országgyűlési Képviselők
Arcképei

Paál Árpád elsősorban újságírónak tartotta magát, Balogh Artúr igazi jogász volt és Orbán Balázs polihisztork jegyét viselte magán. Wesselényihez hasonlóan, regényhősök prototípusának is beválna Ugron Gábor. Tehát sokoldalú személyiségekről van szó, akiknek most egyik munkakörük jelenti azt a közös vonást amely egy sorba helyezi őket.

Amikor e kiadvány ötlete felvetődött, akkor csak arra gondoltunk, hogy röviden – ismeretterjesztői igénnnyel – bemutassunk néhány olyan személyt, akik térségünkért, a hajdani Udvarhelyszékért országgyűlési képviselőként is dolgoztak. Később rögzült ez a látható forma, amikor rájöttünk, hogy a kép értéke ebben az esetben legalább annyira fontossá válhat, mint a rövid életrajz, hiszen épp ez teszi megfoghatóvá azokat a személyeket akiknek portréja nem rögzült a köztudatban.

Tág és sokféleképpen leírható „térr” szemelvénye ez a kiadvány. Ez különösen érződik az érdekes keretnél, amit a történések folyamata szolgáltatott: „átigazolásokkal” rendelkezik a két első és a két utolsó politikus: Pállfy János és Wesselényi Miklós még a reformkori Magyarországtól autonóm erdélyi országgyűlésben tették meg első javaslataikat. Később ők voltak azok, akik az uniótörvény szorgalmazásával és gondozásával a legtöbbet cselekedték, hogy erdélyiként magyarországi képviselők lehessenek. Balogh Artúr és Paál Árpád a bukaresti parlamentbe kerültek be először, de később, a második bécsi döntés utóhatásaként, a magyar Országházban folytatták köszszolgálatukat.

A dualizmus korának politikáját négy személy „képviseli” a kiadványban, a szám azért is magasabb, mert nekik olyan kibontakozási lehetőséget biztosítottak a körülmények, amilyent udvarhelyszéki politikusnak azóta sem. Munkája révén pártvezér lehetett Ugron Gábor, vagy államtitkár Tibád Antal.

A kiadványban szereplők közül nem mindenki volt Udvarhelyszék kijelölt képviselője: Orbán Balázst e régióban csak egyszer választották meg mandátumainak hosszú ideje alatt. Mégis, az igazi kivétel Paál Árpád, ő Brassóban született és Szatmár megye érdekeit képviselte. Természetesen kötődik ehhez a vidékhez, ősei jogán a bethlenfalvi előnevét viselhette, ő maga sokáig élt Székelyudvarhelyen: tanult itt és tevékenykedett mint köztisztviselő. Ezért találhatta meg helyét a sorozatban.

Nyilván a mi felsorolásunk korántsem teljes, még akadnak olyan udvarhelyszéki származású politikusok akik helyüket megállták: idősebb Daniel Gábor és Bartha Miklós is maradandót alkottak. A célunk az volt, hogy érzékel tessük az udvarhelyszéki politikusok jelentőségét, és nem az, hogy egy teljes „képviselőlistát” adjunk, ugyanakkor reméljük, hogy sikerül felhívni a figyelmet azokra a kutatási lehetőségekre amelyek, e téma kapcsán, a helytörténészek előtt állnak.

Minden kiadvány sorsát behatárolja példányszáma, amely ebben az esetben alacsony. Ezt szeretnénk megsokszorozni, úgy hogy könyvtárakba és közintézményekhez juttatjuk el a nyomtatványt. Ugyancsak a szélesebb információ-szórás kedvéért lettek a portrék azzal az igénnnyel megalkotva, hogy akár a falakra is kerülhessenek.

Fecső Zoltán,
a kiadvány szerkesztője

Gondolatébresztő, a mai erdélyi magyarnak tanulságokkal szolgáló kiadványt tart kezében a kedves Olvasó. Ez a mű a maga tömörségével egy roppant izgalmas és a szaktudomány által nem eléggyé feltárt kérdéskört feszeget.

Nyolc olyan államférfiról ad kettős portrét a fiatal szerzők és a művész munkája, akik politikai pályafutásuk során rövidebb vagy huzamosabb ideig az erdélyi magyarok országgyűlési követeiként vállalták fel közös gondjainkat és keresték ezekre a megoldást.

A kor, amelyben tevékenykedtek a reformkortól a második világháborúig húzódik. Másfél száz esztendő, de évezrednek hat. Az első nemzedékek még a többségi nemzet szószólói voltak a budapesti Országházból, a későbbiek pedig már a kisebbségi lét szorításában küzdöttek érdekeinkért a bukaresti Parlamentben. Mindannyian kortársai voltak olyan eseményeknek, részesei olyan történelmi helyzeteknek, amelyek alapvetően meghatározták az erdélyi magyarok és a többi nemzetiségek további sorsát, és amelyek kihatását mi, mai erdélyiek naponta érezzük bőrünkön. A múltba vetett visszapillantást tehát nem árt továbbgondolással megoldanunk.

A Kárpátok gyűrűjében az elmúlt évezredben alapkérdés volt a többségi nemzet és a vele együtt élő népek érdekeinek egyeztetése. A magyarság kétféle helyzetet élt át.

Államalkotó többséggé körülbelül 1920-ban gondja volt az „alkotmány sáncaiból” kiszorult nemzetiségek jogos igényeinek kielégítésére. Hogy ez mennyire nehéz és kínkeserves dolog, most láthatjuk, a mesterségesen is szított indulatok tűzében. Ilyenkor nem könnyű önzetlennek lenni sem egyes emberként, sem országos méretben. Politikus elődeinknek mégis sikerült: szembenéztek az igényekkel és maguk embersége szerint megtették azt, amit a közösség érdeke kívánt.

Az alapkérdés (az együttelés) felvetéseinek másik módozatát az első világháború hozta el. Azóta az erdélyi magyaroknak kisebbségen kell kiharcolniuk jogait Románia parlamentjében. A hajdani képviselőknek ígéreteket és hitegetések, közös és egyéni érdekek kusza szövevényében kellett tisztán látni a lényeges és fel nem adott célokat. Ez az a „huszonkét év” amely nekünk, mai erdélyi magyaroknak a legtöbb tanulságot kínálja. A felvázolt életutak csak sejtetik milyen sok, ma is megszívlelendő tapasztalat gyűlt fel ezen a téren a két „nagy” háború közötti időszakban. Mai parlamenti követeink még keresik az akkor felmerült kérdések és következményeik megnyugtató válaszát. Választ, nem az egyszerű túlélésre, hanem a magyar közösség tagjának méltó életet biztosító jogok elismertetésére. E korszak képe jóval árnyaltabb és gazdagabb annál, amit Balogh Artúr és Paál Árpád életútja villant föl a munkában.

Udvarhelyszéket azokban az években olyan személyiségek is képviselték, akiknek semmi köze nem volt a magyarság érdekeihez: Balogh mellett nem szabad elfelejteni a negatív példát sem: a Maniu-párti Réthy Imrétt. Az anyaszék képviselője 1938-ban (a nemrég közreadott Maniu-memorandum, a Patria de lux tanúsága szerint) dr. Virgil Solomon volt!

Tehát a történelmi helyzetünkben adódó leglényegesebb kérdésre még ma is keressük a választ. Igaz, hogy Balogh Artúr már a század elején nemzetközi jogi szaktekintélyként kimondta, hogy a polgári jogegyenlőség a demokrácia alapja, és igaz, hogy Paál Árpád már a húszas évek elején kidolgozta autonómia-tervezetét. De ez csak elmélet, gondolat. Aminek további értelmezéseit ez a kiadvány is gerjeszteni fogja.

A gondolat pedig továbbra is megvalósítandó–megvalósítható.

Dr. Verestóy Attila
Udvarhelyszék szenátora

Egyik meghatározó személyisége volt a XIX. század Erdélyének. A leghíresebb erdélyi reformkori politikus volt, akinek munkásságát a legtöbben Széchenyiével rokonították.

Wesselényi Miklós 1796. december 30-án született Zsibón, nagymúltú családban, amely századok óta szerepet játszott Erdély közéletében. Édesapjának köszönhetően ifjúkorában kiváló nevelők vették körül. Fiatalon kapcsolódott be a politikai életbe, már az 1818-as vármegyegyűlésen kitűnt képességeivel. Később barátjával, Széchenyi Istvánnal nyugat-európai tanulmányútra indultak: ez meghatározóvá vált gazdasági és politikai szemléletükben. Bár az irodalommal is tehetségesen bánt, a legmaradandóbb műfaja a politikai röpirat. Nagyhatású könyve *Balítéletekről* címmel 1833-ban jelent meg. Ez tiltott könyvnek számított, kinyomtatására is csak külföldön volt lehetőség, radikális hangvétele akkor újdonságként hatott. Széchenyi is nehezményezte, hogy olyan időkben támadja a bécsi udvart, amikor a magyar politikai élet még nincs felkészülve az esetleges reakcióra. Ebben a könyvben a nemesség megítélése is újdonság, Wesselényinek rossz véleménye volt a kora nemességéről, hatásos reformokat sürgetett, többek között a jobbágyok szabadságát követelte.

A következő évben, az 1834. május 26-ra összehívott erdélyi országgyűlésre Udvarhelyszék az ekkor már országos hírnevű főnemest választotta követének. Itt a haladó szellemű ellenzék legkarizmatikusabb egyéniségeként tűnt ki. A kiváló szónok politikai vezéreszméje ekkor az unió volt, Magyarország és Erdély közigazgatási egységeért harcolt.

Az országgyűlés berekesztése után Wesselényi tovább folytatta közéleti tevékenységét, felkeltve a bécsi udvar félelmét. Perbe fogták, a hosszasan elhúzódó ügyben Kölcsény Ferenc vállalta védelmét. Az 1838-as pesti árvíz alatt Wesselényi bátorságával, emberszeretetével kiérdezelte az „árvízi hajós” nevet. Egy évvel később hirdettek ítéletet: három év börtönre ítélték. Két hónapot töltött börtönben, büntetésének hátramaradt részét Széchenyi közbenjárására Gräfenbergben tölthette, súlyosbodó szembetegsége kezelésével. A kezelés eredménytelen volt, Wesselényi megvakult. A testileg-lelkileg megtört ember úgy gondolta, hogy tovább már nem tudja felvállalni a közéleti szerepkört. De, 1843-ban megjelent a *Szózat a magyar és a szláv nemzetiségi ügyében*, ez akár egy nemzetiségi törvényjavaslatnak is tekinthető. A nemzetiségi kérdés felvetése nemcsak haladó szellemére utal, hanem arra is, hogy felfogta a magyarországi kérdés egyik legfontosabb problémáját, láttá azokat a gondokat amelyek később nehézségeket okoztak a szabadságharc vonatkozásaiban. Megoldási javaslatában feltételekhez köötte volna a polgári és politikai jogok megadását a nemzetiségeknek. Ezek a feltételek között a magyar nyelvismeret, az alkotmányismeret is szerepelt. Ma furcsának hatna egy ilyen kezdeményezés, de azt a kort tekintve, amikor a mű íródott, a *Szózat a liberális értékekkel* képviselte.

A zsibói báró 1848-ban, betegsége ellenére, a nemzet hívására ismét bekapsolódott a közéletbe. Kolozsvárra utazott, hogy részt vállaljon az országgyűlés munkálataiban. A liberális nemesség egyik vezetőjeként az unió-törvény megalakításában és a jobbágyfelszabadítás kimondásában is elővülhetetlen érdemeket szerzett. A jobbágyok helyzetét rendező törvény mérföldkőnek számít az ország életében: a polgári átalakulás egyik alappillére volt.

Az év őszén, amikor a forradalom első nagy válsága megmutatkozott, a Batthyány-kormány lemondásával egy időben ért véget Wesselényi szerepvállalása, akkor külföldre utazott.

Pesten halt meg, 1850. április 21-én.

Fecső Zoltán

Egyike a maga korában vitatott, mára elfeledett politikusainknak. Bethlen Jánossal együtt az első választott udvarhelyszéki országgyűlési képviselő a magyar parlamentben. Vitathatatlan érdemeket szerzett az 1848-as uniótörvény megalakításában és keresztülvitelében.

Tarcsafalván született 1804. január 10-én. Székelykeresztúron kezdte iskoláit, azután Kolozsváron az unitárius kollégiumban tanult. Katonai pályát választott, belépett a József-nádor huszárezredbe. Katonaként már között irodalmi és politikai tartalmú írásokat. A Kossuth Lajos által szerkesztett *Pesti Hírlapban*, az Erdődy János név alá rejtőzött, sikertelenül. Talán ezért kellett 1835-ben megválnia a katonaságtól: főhadnagy rangja volt. Ezután néhány évig visszavonultan élt küsmödi birtokán.

1841-ben az erdélyi országgyűlésen volt követ, itt különböző feladatokat vállalt fel, a reformkori ellenzékhez tartozott. Támogatta a börtönépítés ügyét, az Erdélyi Múzeum Egyesület megalapítását, beszédeiben sürgette az országgyűlést, hogy váljalja fel a haladást, egy gazdasági egyesület és egy erdélyi tudományos akadémia megalakítását sürgette. Az 1843-ban véget ért országgyűlés lezárása után ismét Udvarhelyszékre vonult vissza.

Erdélyben az 1848-ban elkezdődött forradalmi megmozdulásokban Pálffy már kezdettől részt vett, mindez úgy téve, ahogy sajátos értékrendje vezette. Különleges szerepe volt az úgynevezett kolozsvári uniós-országgyűlés létrejöttében, egyik vezetője volt annak a 30 személyből álló udvarhelyszéki küldöttségnek, amelyik Kolozsváron a kormányzótól ennek összehívását sürgette. Az utolsó erdélyi országgyűlés az ő javaslatára alakult meg. Udvarhelyszék küldötteként vett részt ebben az országgyűlésben, amelyik végül elérte a célját. Az egyesülésről szóló törvény kidolgozásában nagy érdemei vannak Pálffynak. A meghozott uniós-törvényt ő vitte megerősítés miatt Ferdinánd királyhoz, és ezt az adódó nehézségek ellenére sikerült keresztülvinni.

Érdemei elismeréséül Udvarhelyszék képviselőjének választotta a pesti országgyűlésbe is. Itt, mivel a legtekintélyesebb erdélyi politikusok egyike volt, képviselőházi alelnökké választották, majd 1848. szeptember 9-én pénzügymintiszteri államtitkárrá nevezték ki. Nagyobb pozíciót is kínáltak neki, nem fogadta el. A kormány bukása után az Országos Honvédelmi Bizottmány vette át a végrehajtó hatalom feladatkörét, Kossuth Lajos vezetésével. A hat honvédelmi bizottmányi tag közül egyik volt Pálffy János, aki azonban hamarosan szembefordult Kossuthtal, mert saját megyőződése szerint a békés megoldást kereste, ezért a „békepart” tagja lett. 1849 januárjában kilépett a Bizottmányból, talán ennek köszönhetően kapott kegyelmet a szabadságharc leverése után. Az ezt követő időszakban írta meg önéletrajzi jellegű emlékezését, amelyben érdekes korrajzot adott.

Politikusként, úgy tűnik, nem a népszerűséget kereste, inkább a megoldás érdekelte, ebben talán szerepet játszott a súlyos betegsége. Nem tudta elfogadni a szerinte nem politikusra valló megoldásokat. Vallotta, hogy a politika tudomány, és mint ilyen, az érzelmeknek ugyan van szerepe benne, de nem szabad hagyni, hogy az értelemmel szemben felül kerekedjenek.

A szabadságharc bukása után, nyolc hónapig vizsgálati fogásában volt, két évig Pesten élt. Később visszatért tarcsafalvi birtokára, ahol 1857. április 13-án meghalt. Nem házasodott meg, ezért hátramaradt vagyonát az Erdélyi Múzeumra hagyta. A legtöbb szakmunkában csak érintőlegesen említi nevét, ennek egyik oka abban rejlik, hogy soha nem kereste a népszerűséget, egy másik az, hogy Kossuthtal szembehelyezkedve nem azt a vonalat képviselte, amelyet a történetírók leginkább kiemeltek. Irodalmi munkásságának jelentőségét Szabó T. Attila ismerte fel, népszerűsítésére kísérletet is tett, amikor emlékezéseit 1939-ben kiadta.

Fecső Zoltán

Székelyföld nagy szülöttét az elmúlt két évszázad során tartották tudósnak, fényképésznek, néprajzkutatónak, utazónak, szociológusnak, fotóriporternek, akadémikusnak, politikusnak és még ki tudja minek. A köztudatba a *legnagyobb székelyként* vonult be.

Orbán Balázs 1829. február 3-án született a Székelyudvarhely melletti Lengyelfalván, báró Orbán János huszárszázados és a félig magyar, félig görög származású Knechtel Eugénia második fiaként. Az Orbánok a falu régi székely családjai közé tartoztak. Felemelkedésük a XVI. század elején kezdődött, a fejedelemség idején folytatódott, s Mária Terézia korában a bárói címet is elnyerték. Maga Orbán Balázs később ezt a címet nem viselte. A nép „szegény báró”-nak vagy „csontbáró”-nak hívta. Középiskoláit a székelyudvarhelyi római katolikus iskolában, majd a református kollegiumban járta.

Orbán Balázs életében jelentős változás ment végbe 1846-ban: családjával Konstantinápolyba költözött. A szülőföldtől való távollétet Orbán alaposan kihasználta: gyarapította nyelvismeretét, tudományos felkészültségét és bejárta az ókori kultúra nevezetességeit. Ezt az újtát később a hatkötetes, *Utazás Keleten* című munkájában örökítette meg.

A szabadságharc alatt szabadcsapatot szervezett és hazaindult, de százötven emberével csak Vidinig jutott el, s ott értesült a világosi fegyverletételről. Visszatért Törökországba és támogatta a magyar emigránsokat. Az osztrák katonáskodás elől Angliába ment, ahol szoros kapcsolatba került az európai forradalmár emigránsokkal. Harmincéves, amikor 1859 novemberében hazatért. Hihetetlen tenniakarással bírt, Udvarhelyszék főjegyzőjévé választották. 1862–1868 között mintegy ötszáz székelyföldi helységet keresett fel gyalogszerrel vagy szekérrel. Helyszíni tapasztalatai, valamint levéltári kutatásai nyomán írta meg *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetről s népisémei szempontból* című hatkötetes munkáját.

Politikusként szívvvel-lélekkel az 1867-es kiegyezés utáni korszak ellenzéki mozgalmához tartozott, csaknem két évtizeden keresztül volt országgyűlési képviselő 1848-as programmal, és haláláig hűséges követője maradt Kossuth Lajosnak. Először 1870-ben Marosvásárhelyen választották képviselőnek függetlenségi politikusként, 1872-től Székelykeresztúr képviselője a magyar parlamentben, de 1881-ben megbukott a kormánypárti jelölttel szemben. Nemes bosszúhoz folyamodott: ötszáz forintos alapítványt tett a keresztúri gimnáziumnak. A pótválasztáson Berettyóújfalu képviselőjeként 1881-ben mégis bekerült a parlamentbe és haláláig ezt a kerületet képviselte. Parlamenti felszólalásai többségükben belügyi kérdésekre vonatkoztak. Joggal mondhatta az országgyűlés harcos ellenzéki képviselőjeként: „*Senki jobban nem ismeri népünk jó és rossz tulajdonságait, mint én, ki évtized óta szegények viskónak küszöbét tapodom, néppel érintkezem, és vele érzek.*” Meg volt győződve arról, hogy az Ausztriától való elszakadás távlatokat nyit szülőföldje számára. Török rokonszenvét a németbarátsággal állította szembe. A parlamentben a liberalizmus és a demokrácia, a béke és a humanizmus elveiért szállt síkra. Felszólalt a Héjjasfalva–csíkgyimesi vasútvonal ügyében, szorgalmazta a csángóknak adandó ösztöndíjat és előtte a csángók erőszakos beolvastását, de elutasította a magyarosítás politikáját is. Orbán Balázs felfigyelt a székelység elvándorlására. A kormány figyelmét a gyáripar felvirágzatására és a székely kivándorlás nyugati irányba való terelésére próbálta fordítani, másrészt elhibázottnak tartotta a kormány székelyföldi politikáját.

Életének utolsó évtizedében – a politika mellett – tovább folytatta sokoldalú tevékenységét. 1887-ben megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának, a következő évben nyolcszáz tagú küldöttséggel Kossuth-hoz indult Turinba, majd onnan a párizsi világkiállításra ment és barátja, Victor Hugo sírjánál beszédet tartott. Orbán Balázs 1890. április 19-én halt meg Budapesten. Végrendeletében azt írta: „*Családdal nem lévén megáldva, a magyar népemet tekintem családomnak, s azt kívánom főörökösömnek tenni.*” Sírja Székelyudvarhely közelében, Szejkefürdőn található.

Gidó Csaba

Személye az anyaszék nagyságai közé tartozik, ennek ellenére kevesen ismerik.

Tibád Antal 1843-ban született Udvarhelyszéken, Kadicsfalván egy régi lófő-székely családból, vagyonos szülöktől. Középiskoláit a székely anyavárosban végezte és ezt követően a budapesti jogi egyetem eminens diákja. Egyetemi tanulmányai elvégzése után hazatért és ügyvédként tevékenykedett.

Az osztrák-magyar kiegyezés évében, 1867-ben kinevezték megyei al-ügyészé, majd a következő évben főjegyzővé. Miután Ugron Lázárt a megye országgyűlési képviselőnek választotta, helyébe a mindenki 26 éves Tibád Antalt nevezték ki 1869-ben alkirálybírónak, ami az alispáni állásnak felelt meg. A bíróság terén 1872-ben jelentős átszervezésre került sor és Tibádot törvényszéki bírónak nevezték ki, amit azonban ő visszautasított és továbbra is megmaradt az alispáni tisztségében.

Ezidőre esett a községi és megyei közigazgatás átszerzéséről szóló új törvények életbe léptetése, a szolgálati szabályzat kidolgozása és keresztülvitele a törvényhatóságoknál. Erélyes, de tapintatos eljárása révén sikerült, hogy ez az átalakulás minden nagyobb megrázkoztatás nélkül menjen végbe.

Csakhamar népszerű lett az egész megyében, elsősorban az 1873-as nagy kolerajárvány idején tanúsított magatartása következtében. A szabadelvű párt jelöltjeként 1875-ben a székelyudvarhelyi kerület megválasztotta országgyűlési képviselőnek, egészen a XIX. század végéig a magyar parlament állandó tagja maradt.

Politikai karrierjét nem lehet összehasonlítani a kormány tevékenységét kritizáló Ugron Gáboréval vagy Orbán Balázséval. Nem a hangzatos szónoklatokkal hívta fel magára a figyelmet, hanem munkabírásával.

A képviselőház jegyzője volt 1881–1889 között. Részt vett 1880-ban a közigazgatási bizottságban és ő dolgozta ki a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot. A későbbiekben is, mint a közigazgatási bizottság előadója, számos törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé.

Tisza Kálmán kormányzásának idején, 1889-ben, Teleki Géza gróf belügyminisztersége alatt államtitkárrá nevezték ki, és ebben a tisztségben az első közigazgatási reformjavaslatokat miniszterével együtt ő dolgozta ki. A Tisza kormány bukása után, Teleki Géza gróffal együtt leköszönt. Szapáry Gyula gróf miniszterelnök és belügymintiszter a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat tervezésével bízta meg és továbbra is megmaradt képviselőnek.

Az egyházpolitikai kérdések szönyegre kerülésével és a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslattal 1894-ben nem értett egyet, ezért kilépett a szabadelvű pártból. Előbb heves ellenzéki magatartást tanúsított, majd csatlakozott a nemzeti párthoz, amelynek színeiben 1896-ban újra megválasztották képviselőnek.

Néhány évvel halála előtt visszavonult a politikától, és mint közigazgatási bíró működött. Utolsó éveiben a pesti Császárfürdőben élt magányosan. Családja nem lévén, csak barátai, ismerősei látogatták meg olykor.

1902 januárjának végén szívszélhűdés érte és pár nap múlva, február 1-én meghalt. A budapesti Kerepesi temetőbe akarták eltemetni, de a székelyföldi rokonsgág hazaszállította és a kadicsfalvi temetőben helyezték örök nyugalomra mint a székelység halottját.

Sírja a kadicsfalvi temetőben elhanyagolt állapotban várja, hogy az az ember, akit egykor a székely nép saját halottjának tekintett, az utókor emlékezetében elnyerje méltó helyét.

Gidó Csaba

Életének és politikai pályájának szinte minden mozzanata regénybe illő és nem mentes minden ellentmondástól.

Ugron Gábor ösi udvarhelyszéki nemesi székely család sarjaként született a székely anyaváros melletti Szombatfalfán 1847. április 15-én. Apja Ugron Lázár királybíró és főispán, anyja sárdi Símén Róza.

Segesváron az evangélikus iskola, majd a székelyudvarhelyi római katolikus kollégium tanulója. Bécsben és Pesten jogi tanulmányokat folytatott, az államvizsga letétele után 1869-ben önkéntes lett a József főherceg nevét viselő gyalogezredben. Ezt követően tovább tanult Budapesten, érdeklődésének központjába az irodalom került.

Amikor kitört a porosz-francia háború, Párizsba sietett és felajánlotta szolgálatát a köztársaság ügyének. Innen Olaszországba ment, ahol Garibaldi légiójában, több csatában is részt vett. Személyes bátorságáért, vakmerőségeért főhadnaggyá léptették elő. 1871-ben újra Franciaországban találjuk és a párizsi kommün ideje alatt az *Ellenőr* és a *Magyar Polgár* tudósítójaként számolt be a kommün véres eseményeiről. Párizsból rövid időre Angliába utazott, ahol tanulmányozta az angol parlamentáris életet.

Külföldi útjait befejezve, 1872-ben végleg hazatért és még ugyanebben az évben huszonöt évesen Tisza-párti programmal országgyűlési képviselő lett. Az elkövetkező évtizedekben különböző kerületek képviselőjeként került be a magyar parlamentbe. A politikai élet mellett a sajtóban is hallatta hangját. A fent említett médiákon kívül a *Nemzet* lapvezére, a *Vasárnapi Újság* munkatársa, az *Ördögborda* szatirikus lap szerkesztője és kiadója volt, amelybe a Sánta Ördög álnév alatt írt. Tagja volt az általános titkos választójog ligájának.

Az 1877-es „székely puccs” egyik szervezője volt. A sikertelen oroszellenes katonai összesküvés miatt eljárás indult ellene. A külpolitikai szempontból is kényes pert 1878. május 11-én királyi rendelettel szüntették meg. Kivételes teherbírását jellemzi, hogy ifj. Daniel Gáborral karoltve szorgalmazta és résztvett a Héjjasfalva–Székelyudvarhely közötti vasútvonal kiépítésében, amelynek felavatására 1888. március 15-én került sor. Fűrész- és téglagyárat létesített, francia kertészeket hívott az almakeréki birtokára.

Ízig-vérig politikus alkot, szellemes, határozott, magabiztos személyiséggel, a parlamenti viták résztvevője, aki azonban mindig tudta, hol van a jóízlés határa. A függetlenségi eszméknek volt lánglelkű harcosa.

Kezdetben a balközéppárt programhű töredékéhez tartozott, a Függetlenségi Párt egyik alapítója, majd pártvezére lett. Mint politikai közíró is figyelemre méltó, mégis nagyszerű tehetségét a szónoklat terén ragyogtatja, mint a képviselőház egyik nagy szónoka. mindenféle kérdés érdekelte: hozzászólta a legtöbb parlamenti vitát kavaró kérdésekhez, így a költségvetési, újoncozási problémákhoz. A perszonáluniót, az 1867-es kiegyezés fokozatos revízióját hirdette, külügyek terén növelni kívánta Magyarország befolyását. Elengedhetetlenek tartotta az önálló magyar hadsereget fokozatos megteremtését, intézkedéseket sürgetett a hanyatló középbirtok megmentésére.

Haladó álláspontot képviselt a zsidókérdésben, foglalkozott az oktatással, erkölcsi kérdésekkel és nem utolsósorban a csángók neveltetésével. Felszólalásában támadja pártbeli társait, a kormánypártot, a parlamentet, a minisztereket, amennyiben azok saját érdekeiket helyezik előtérbe a nemzet érdekeivel szemben. Több ízben is támadta a Központi Hatalmak szövetségi rendszerét és sürgette a franciabarát politika érvényesítését, ellenezte Bosznia-Hercegovina bekebelezését, a túlzott németbarátságot.

Élete végéig parlamenti képviselő volt. Hirtelen halt meg 1911. január 22-én szívszélhűdésben Budapesten. Rokonai és barátai koporsóját hazahozták és a Székelyudvarhely felett emelkedő szombatfalvi sírboltban temették el.

Gidó Csaba

Régi székely nemesi családból származik. A Daniel család tagjai jelen voltak mint a székelyek kapitányai, háromszéki és udvarhelyszéki királybírák a székelység sorsfordító történelmi eseményeiben. Apja, Daniel Gábor 1848-as kormánybiztos, udvarhelyszéki királybíró, 1878–1892 közt udvarhelyszéki főispán és az unitárius egyház főgondnoka.

Ifj. Daniel Gábor 1854. december 2-án született a háromszéki Árkoson. Jogi tanulmányai befejeztével, 1878-ban, alig huszonégy éves korában az oklándi kerületben képviselővé választották, mint a szabadelvű párt jelöltjét. Ezzel kezdetét vette gazdag politikai életpályája. Olyan kiváló kortársakat tudhat magáénak, mint Orbán Balázs, Ugron Gábor vagy Bartha Miklós. Személyiségét azonban nem lehet összehasonlítani a fent említett székely triász tagjaival. Nem volt a reflektorfény embere s talán ezzel lehet magyarázni, hogy az utókor jóval kevesebb érdeklődéssel fordul feléje.

Mint az oklándi kerület képviselője jutott be a parlamentbe a következő két választás alkalmával is, majd 1887–1892 közt a székelyudvarhelyi kerületben kapott képviselői mandátumot. Az 1892-es választásokkor ismét az oklándi, majd 1896-ban az oláhfalvi kerület választotta meg képviselőnek. Az utóbbi kerületet képviselte egészen 1906-ig, majd egy rövid szünet után 1910-ben újból az oláhfalvi kerület választotta meg képviselőnek.

Politikai tevékenysége mellett gyakorló ügyvéd, számos politikai cikket írt a *Kolozsvári Közlönyben* és a *Nemzetben*. Annak ellenére, hogy a parlamentben eltérő politikai irányelveket vallottak, Ugron Gábor társaságában a Héjjas-falva–Székelyudvarhely helyi érdekű vasútvonal kiépítésének élharcosa volt.

Országgyűlési tevékenysége kezdetén mindenki a parlament egyik korjegyzőjének, majd a szabadelvű párt jegyzőjének nevezték ki. Politikai tevékenységének elismerést jelentette, hogy megválasztották a szabadelvű párt alelnökének. A képviselőház alelnökévé választották 1899-ben és ezt a tisztséget 1903-ig töltötte be. Mikor e tisztségéről lemondott, Ferenc József titkos tanácsosnak nevezte ki.

A dualizmuskorai magyar parlamentáris életben azonban az 1904-es események által vált többnyire ismerté. Tisza István magyar miniszterelnök a házszabály megformálását tűzte ki célul 1904 összén. Daniel Gábor a miniszterelnök kérésére november 18-án a képviselőház elő terjesztette a házszabály módosító javaslatát, a *Lex Danielt*, mely hivatva volt gátat vetni az obstrukciónak. A törvénytervezet nagy politikai vitákat kavart. Az akkori kormánytöbbség elfogadta, de a következő év tavaszán – először a kiegyezés óta – az ellenzék nyerte meg a választásokat. A hatalomra kerülő új képviselőtestület pedig 1905. április 8-án Kossuth Ferenc indítványára eltörölte a sérelmesnek tartott *Lex Danielt*.

Daniel Gábor csak 1910 júniusától lett újból képviselő a választásokat megnyerő Nemzeti Munkapárt tagjaként, amely pártnak egyben alelnökévé is választják. A későbbi parlamenti tevékenysége alkalmával különböző parlamenti bizottságok tagja, így például a kivándorlási bizottság elnöke, a kivándorlási-, a közlekedési tanács, a felirati és a véderő-bizottság tagja.

Élete végéig a magyar politikai élet aktív tagja maradt, igaz utolsó éveiben közszerelése hátérbe szorul a „nagy háború” következtében. Szemei láttára omlott össze az Osztrák-Magyar Monarchia, amellyel szinte egy időben távozott az élők sorából. Távol szeretett székelyeitől 1919. június 4-én halt meg a Pest megyei Sződön.

Gidó Csaba

Egyik legfelkészültebb politikusunk volt, aki kiváló szaktekintélyét több területen bizonyította. Kiemelkedők a kisebbségi jog tárgykörében írott munkái.

Abonyban született 1866. március 18-án, Nagybányán és Kolozsváron végezte középiskolai tanulmányait. Államtudományból és jogtudományból Budapesten szerzett doktorátust. Politikai és jogi ismereteit Németországban és Franciaországban bővítette ki, állami ösztöndíjjal híres egyetemeken tanult. Ebben az időszakban értékes műfordításokat közölt. Később főleg tudományos igénynyel írt tanulmányokat a nemzetközi jog, a történelem és szociológia területén, de újságcikkekben is vállalt népszerűsítő munkát.

Írott munkái közül a legfontosabbak a kisebbségi joggal és alkotmányjoggal kapcsolatosan jelentek meg, egyesek szerint a két világháború közötti időszak legjobbjának számít szakterületén, nemcsak magyar viszonylatban. Főműve tág európai kitektintés: *A kisebbségek nemzetközi védelme* megjelent németül és franciaul is.

Tanított a kolozsvári tudományegyetemen, az I. világháború után a *Kolozsvári Hírlap* és az *Újság* felelős szerkesztője volt, de számos más fontos közéleti lapban közölt. Nem volt még negyvenéves amikor a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Később, az Erdélyi Múzeum Egyesület jog- és társadalomtudományi tanszékének volt a tevékeny elnöke. Gyakorló jogászként sem volt sikertelen.

Először Kolozs megye szenátoraként került a bukaresti parlamentbe, az 1926–27-i ülésszakon elsősorban az erdélyi magyar politikai élet megszervezésével foglalkozott. Udvarhely megye 1928-ban választotta szenátorának, 1932-ben újravalasztották, egészen 1937-ig szenátor volt. Népszerű és elismert erdélyi politikus volt, bár ő tartózkodott mindig a demagógiától. Azok közé tartozott, akik felismerték az új erdélyi helyzet tartósságát, már 1923-ban bizonyította ezt *Románia új alkotmánya* című munkájával. Eredményorientált politikus volt, aki a jog fogalomkészletétől nem rugaszkodott el, a kisebbségi problémák megoldását elsősorban a törvényhozásban látta. Szempontja szerint a nemzetiségi jog része az egyetemes emberi jogoknak, de ugyanakkor a közig jog részévé is kell tenni, az alkotmány részeként. Az egyéni és közösségi jogokat nem szabad mereven szétválasztani, tanulmányainak ez egyik fő üzenete. Ő bizonyította azt, hogy a közösségi jogok nem adnak kiváltságokat a kisebbségek javára, hanem biztosítják épp azt az egyéni szabadságot, amely a polgári jogegyenlőséghez vezet. Ez pedig a demokratikus állam alapkötetelménye. Balogh Artúr tevékenységét az Országos Magyar Párt nehéz helyzete határozta meg, gyakorlatilag nem volt megfelelő többségi politikai akarat arra, hogy a romániai magyarság helyzete rendeződjön.

Az új európai status quo eredményezte a Nemzetek Szövetségének (Népszövetség) létrehozását, ez többek között arra is lett volna hívatva, hogy megoldja a kisebbségi jogszérelmeket. Ezért Balogh Artúr többször is fordult ehhez a fórumhoz, kiválóan megszerkesztett, alátámasztott kérelmekkel. Nem rajta múlott, hogy ezek a jogszérelmek nem oldódtak meg, a Nemzetek Szövetsége nem tudta betölteni feladatát, elsősorban nehézkes működése, átláthatatlan szerepköre miatt. Az Országos Magyar Párt küldötteként Balogh Artúr Jakabffy Elemérrel együtt vett részt a kisebbségek nemzetközi kongresszusain, ahol alapos nemzetközi jogi ismeretei elismerést szereztek neki. Kezdeményezésére került sor a Romániai Magyar Népliga Egyesület alakuló gyűlésére Székelyudvarhelyen 1927 májusában, elnöknek őt választották. Ez a szervezet, része volt a különböző államokban alakult Népliga-egyesületeknek, amelyek a békés megoldásokat propagálták, kongresszusaikon foglalkoztak a kisebbségek ügyeivel.

A második bécsi döntés után az Erdélyi Párt képviselőjévé vált a magyar parlamentben. Részt vett a kolozsvári magyar egyetem visszaállításban, megújításában, a sokat vitatott csíki közbirtokosságok rendezésében szerzett érdemeket. Akkor elismertségét jelzi egyik kitüntetése: Corvin láncot kapott. A világháború után Kolozsváron élt visszavonultan, 1954. március 4-én halt meg.

Fecső Zoltán

Egyike volt azoknak, akik az első világháború után az önálló erdélyi magyar politizálást elindították. Neve ugyan gyakran előfordul különböző szakmunkákban, de pályafutása, személyisége mégis háttérbe szorult.

Családja bethlenfalvi származású, ō Brassóban született 1880. október 16-án. Székelyudvarhelyen érettségizett, állam- és jogtudományból szerzett doktorátust. 1902–1903 között a *Kecskeméti Lapokat* szerkesztette, azután Székelyudvarhelyre került, ahol részt vett a város közéletében. Itt jelent meg 1907-ben *Szellemi művelődésünk jövője* című kötete, a következő évtől a város főjegyzője lett. Egyik alapítója volt a szabadkőműves Darwin Körnek. A világháború vége előtt, 1918-ban Székelyudvarhelyen alispánná nevezték ki, közigazgatási ismeretei nagy részét ekkor szerezte.

Az impériumváltás idején, az akkor nehéz körülmények között több székelyudvarhelyivel közösen megpróbált lépéseket tenni: az Udvarhely megyei Székely Nemzeti Tanács elnöke lett. Kezdetben ō sem tudott beletörődni az impériumváltásba, egyik irányítója volt azoknak a tisztségviselőknek, akik megtagadták a román királyra teendő hűségesküt. Röpiratokat, kiáltványokat fogalmazott egy önálló székely köztársaság létrehozása céljából. Legfontosabb röpiratának címe sokatmondó: *Emlékirat a semleges, független székely államról*. Ezt természetesen ō is csak egy ideiglenes megoldásnak szánta, mert ekkor még reménykedett abban, hogy Erdély hamarosan visszakerül Magyarországhoz. Ezért és a Székely Nemzeti Tanácsban játszott szerepe miatt hadbíróság elé került, a hosszú vizsgálati fogság után felmentették.

Legismertebb érdeme az, hogy Kós Károllyal és Zágoni Istvánnal közösen megírták a *Kiáltó szó* című röpiratot. Ez Kolozsváron jelent meg 1921-ben. Ennek az írásnak a megjelenése nyomán indult el a romániai magyarság politikai önszerveződése, az Országos Magyar Párt létrejöttéhez is az ebben megfogalmazott elvek vezettek. 1921-ben a Napkeletben jelent meg *A magyarság pártalakulásai* című cikke, amely a maga korában a Kiáltó szóban megjelent tanulmány: *A politikai aktivitás rendszere hatását megközelítette*.

Abban az időben gyakorlatilag két ellentétes vélemény köré csoportosultak az erdélyi értelmiségek. Egyik csoport a politikai passzivitást akarta választani, a másik csoport szerint az erdélyi magyarság alapvető érdeke úgy kívánja, hogy tevékenyen részt vegyen a román törvényhozásban. Az utóbbi vélemény a kolozsvári Keleti Újság köré szerveződött értelmiségekből állt, egyik legfontosabb közülük Paál Árpád volt. Az újságírással soha nem szakított, a két világháború között egyik az legismertebb erdélyi vezércikkíró volt, a második világháború alatt a magyar sajtókamara fontos tisztségviselője volt.

Paál Árpád politikai szemlélete sokat változott, alakult a történelmi helyzettel együtt, egyik érdekes gondolata volt a Jászi Oszkártól is ismert, Duna-menti államok konföderációja. Sőt, az Amerikai Egyesült Államok mintájára már a Kiáltó szóban körülözött az európai egységesülésnek a gondolatát. Talán arra gondolt, hogy a magyar nemzet szétdaraboltsága egy egységes Európában megszűnik.

Paál Árpád már a bukaresti parlamentbe is bekerült képviselőnek, Szatmár megye háromszor egymásután választotta szószólójának. Jól ismerte a lehetőségeket, a csucsai paktumot elfogadta, mint a román politikum részéről érkező közelítés első jelét. A kultusztörvényt, mint az állam centralizációs törekvését kifogásolta.

1940-től az Erdélyi Pártot képviselte a budapesti Országházban. Itt is elsősorban közigazgatással foglalkozott: érdekes egy máig ható megállapítása, mely szerint a közigazgatásban is a regionalizmus elvét kell megvalósítani, a centralizmussal szemben: „a közigazgatás egyszerűsítését, az önkormányzatot, az igazi önkormányzat révén lehet elérni”. Az önkormányzati tisztselők kijelölésénél a kinevezéssel szemben a választást tartotta megfelelőnek. Nagyváradon halt meg 1944. szeptember 13-án, szellemi hagyatékát a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum őrzi.

Fecső Zoltán

Szöveg: Gidó Csaba és Fecső Zoltán

Rajz: Biró Gábor

Papír: Lörincz László

Megjelent 100 példányban,
az Sz-Madisz és az Udvarhelyszéki RMDSZ kiadásában,
Verestóy Attila szenátor támogatásával

Székelyudvarhely, 2001